

ARTZA (el oso)

Traemos a las páginas de Pyrenaica un pequeño artículo muy elemental, obra del ataudarra Mikel Zeberio, en recuerdo del oso, que en otro tiempo vivió en nuestras montañas. Hoy ya no podemos encontrar sus huellas en Euskadi, más que acercándonos al forêt d'Irathy, entre Benafarroa y Zuberoa, pero antes el oso formaba parte del mundo de nuestros mayores. Hay unos cuantos montes que se llaman ARTZAMENDI, nuestros pastores se llaman ARTZAINAK, en las pinturas de hace 6.000 años, como se ve en la foto que reproducimos de una pared de la cueva de Ekain, en Zestoa (Guipúzcoa).

El oso es un animal simpático. Quizá influye para pensar esto, su popularización a través de los dibujos animados. El oso no ataca al hombre. Es omnívoro: la mayor parte de su menú son frutas y roedores. Sólo cuando se ve muy apretado por el hambre ataca a animales mayores, para comérselos.

La vertiginosa degradación del medio natural de las montañas —la degeneración del ecosistema, por la barbarie humana— ha expulsado al oso de su entorno, le han convertido en un extranjero en su casa y le han forzado a bajar al terreno abierto y a buscar su alimento en los rebaños. Le han empujado al suicidio.

El oso ha desaparecido prácticamente de la vertiente Sur de los Pirineos. Se cuenta que en el siglo XIX había osos en las peñas de

Utxin, en Zestoa, y en Bizkaia se cazó en Mañaria el último oso, en 1871. Los pocos que quedaban en Nafarroa se iban refugiando en lugares difíciles de las montañas de los Pirineos, y, de vez en cuando se acercaban a los pastos y mataban ovejas. Los pastores los perseguían con decisión.

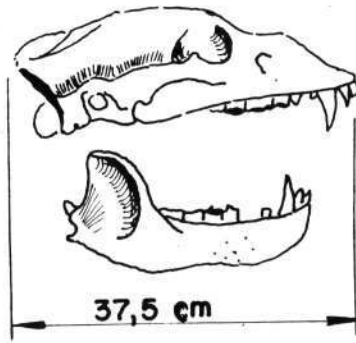
Con el fin de proteger la especie, el Gobierno prometió unas indemnizaciones por cada oveja muerta, de tal manera que los pastores no resultasen perjudicados y se salvaran los últimos ejemplares del oso pirenaico. Pero como tantas otras subvenciones prometidas (inundaciones, expropiaciones forzosas, etc.), estas indemnizaciones no han sido satisfechas a los pastores, y la caza del oso ha seguido hasta su extinción.

Se supone que queda un ejemplar de oso, localizado en los bosques de Belabarze. Es el último que hay al Sur de los Pirineos. Al Norte, en la reserva protegida por el Parque Nacional, se ha repoblado la zona, y se conocen unas docenas de osos que viven en el área de Euskadi y Bearne.

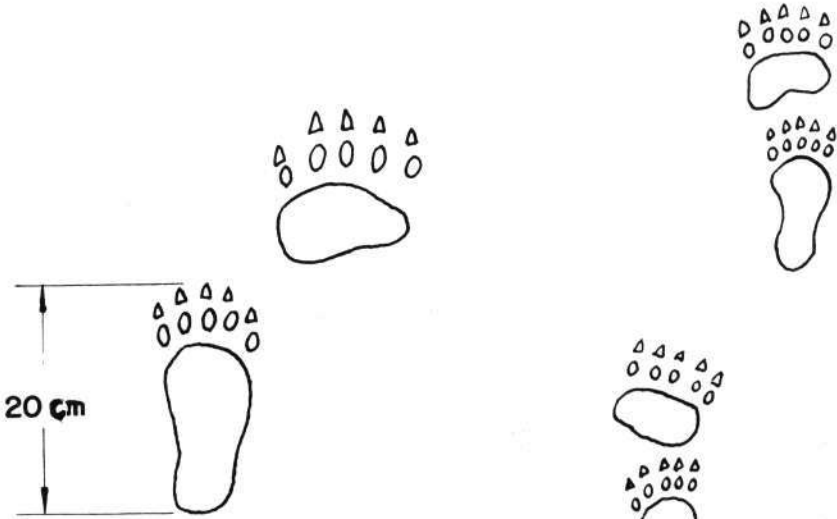
ARTZ (Ursus arctos)

Ezaugarriak:

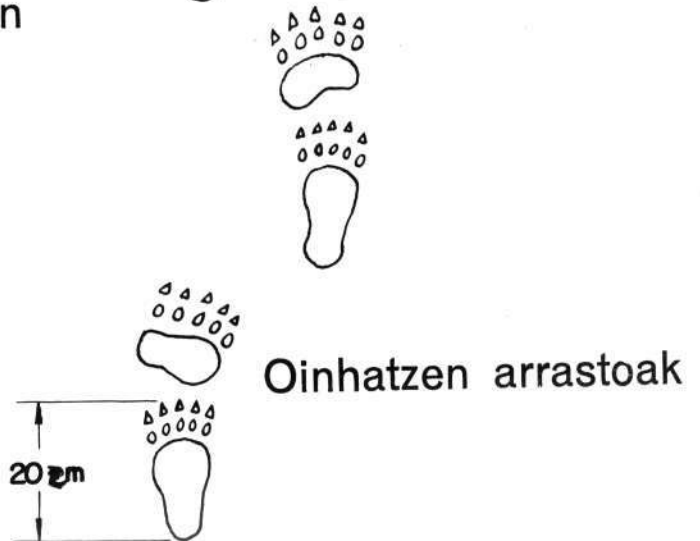
Ugaztun haundi eta astuna, baino trebetasun haundikoa, bakarrik ikusi behar da nola ibiltzen da Pirineosetan leku txarretatik.

Garezurra

Oinhatzen zehazkizun

Oinhatzen arrastoak

Oso pardo. (Entresacado de Munibe).

Pareja de osos. Cueva de EKAIN (DEVA). (Entresacado de Munibe).

— Belarriak txikiak, borobilak eta iletsuak ditu.

— Hoinak maskurrak eta biluzik ditu.

— Gastaroan idune txuria edukitzen dute.

— Gorputzadarrak laburrak dira. Aurrekoak atxeoak baino laburragoak dira. Hau dela eta aldapan gora bizkor eta erraz ibiltzen dira, aldapan behera berriz, motel eta neketsu. Gorputzadar bakoitza bost beztetan bukatzen da, hatzaparretan luzatzen direlarik. Hau oso indartsuak dira eta okertuta daude. Luzetasunean bostetik sei zentrimetora neurtzen dute.

— Lau hankan gainean dagonean, punto garaiena gurutzea du. Bertan koipezko konkora bat dauka, punto honetan normalki 0,90 tik - 1 metrora edukitzen dute.

— Beren pisua 80 kilotik - 250 kilora arrak, eta 60 tik - 200 ra emeak.

— Oso iletsuak dira, ilearen luzetasuna 3 tik 15 cm. ra. Muturre, ezpainek, belarriaren aurreko aldea eta honak ile barik edukitzen du. Margoa gorritzka, grisa eta arre, zaharra denean grisa. Isatzak 6 tik - 14 cm. ra neurtzen ditu.

HABITAT ETA BANAKETA

Negupasa Pirineosetan egiten du, Azilatik edo Abendutik Martxorarte, elur asko edo gutxi egitenduen kontutan harturik.

Neguko litargia pasatzera ipar aldetik etorzen dira: Baretonetik.

Isaban bat bakarria dabil (Belabarze-Zuriza).

Ipar aldean, Pyrenees Atlantiques departamenduan 30 bizi dira, baina bakarrik 8 ibiltzen dira Arette, Laruns, Santa Engrazia aldean. 1968 bat il zuten Areten, 1969 an beste bat Larrau eta 1971 an gazezurra bat aurkitu zuten San Martin harriaren ondoan, 1n965 an Orreagan 14 bota zituzten 4 egunean.

BIZORKUNTZA

Hiru urte ta erdirekin, heldutasun sexuala hartzen dute. Ekainean edo Uztailan apareatzen dira, estaldura oso luzea izaten dute ordu laurden bat, arrak zakilezur bat daukalako hau dela eta askatzen zaila gertatzen zaio.

Prestakuntzat 210 tik - 250 egunera irauten du. Urtarrilan edo Otsailan jaiotzen dira normalean bi artzume eta 350 gr. gutxi gora behera pisatzen dute bakoitza. Agiñik gabe eta begiak zabaltzeko ahalmenik gabe jaiotzen dira.

ELIKADURA:

Janeurri orojale, udaberrian neguko goroelektik ateratzen danean landareen lurpeko jangarriak jaten du, denbora aurrera doanean marrubiak eta baiak, uda bukaeran eta udazkenean janari gehiago dauzka; sagarrak... eta fruitu lehorrak, adibidez: haritz ezkurak, gaztainak, urrak, in-txaurrak; zizak, onttoak, trufak.

Abere pila bat ere jaten ditu: txingurriak, igelak, txorien arraultzak, arratoiak eta satorrak; eta zaurituta edo geisorik aurkitzen dituen basahuntzak, basurdeak, txerriak, eta noiz beinka baina nekezago ardiak eta bei gazteak ere bai.

OHITURAK:

Ekintza normala gauzez egiten du nahiz eta egunez ere ikusten den.

Arra, bakarrik ibiltzen da, baina emeak eta artzkumeak denboraldia pasatzen dute elkarrekin.

Igeri ondo egiten du, neguan litargia dauka, baino ez da beste abereen erakoa zentzun guztiak osorik baidauzka. Honengatik kanpoan iztilu hanarik entzuten badu gordelektik ateratzen da.

MIKEL ZEBĒRIO

ESANAHIA

DICCIONARIO PARA EUSKALDUNBERRIS

EZAUGARRIAK = CARACTERISTICAS

ASTUNA = pesado

TREBETASUN = agilidad

MASKURRAK = callosas

BILUZIK = desnudo

IDUNE = collar

GORPUTZADARRAK = miembros

ELIKADURA = ALIMENTACION

JANEURRI OROJALE = omnívoro

HARITZ EZKURRAK = bellotas de roble

TXINGURRIAK = hormigas

IGELAK = ranas

OHITURAK = COSTUMBRES

EKINTZA = actividad

ARRA = macho

IGERI = nadar

BANAKETA = DISTRIBUCION

NEGUPASA = invernar

GAREZURRA = calavera

BIZORKUNTZA = REPRODUCCION

ESTALDURA = coito

PRESTAKUNTZA = embarazo